

Raba ženskega spola kot vključujočega – pro et contra. Primer Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Mojca Smolej

1. Uvod

Senat Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je kot najvišji predstavniški organ odločanja 25. 4. 2018 sprejel sklep,¹ da se bo v internih aktih fakultete uporabljal ženski slovnični spol kot nevtralen in vključujoč za vse spole.²

Sklep je na fakulteti in v javnosti povzročil raznolika mnenja, nemalo nasprotovanj, pa tudi namernih in nenamernih zavajajočih interpretacij.

Pomisleke o tej odločitvi senata je imel na primer jezikoslovec, izr. prof. dr. Kozma Ahačič z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša:

-
- 1 »Sprejme se naslednje določilo o občutljivi rabi jezika v pravnih aktih FF:
1. V vse pravne akte FF se v uvodni člen zapiše ena od naslednjih dikcij: V pravilniku uporabljen ženski slovnični spol (študentka, učiteljica itn.) se nanaša na kateri koli spol. ALI V pravilniku uporabljen moški slovnični spol (študent, učitelj itn.) se nanaša na kateri koli spol.
 2. Sprememba se uvaja postopoma, in sicer se upošteva pri (i) novih pravnih aktih in (ii) spremembah že obstoječih pravnih aktov. Pri tem velja, da se v prihodnjih treh letih zaradi trenutne neuravnoteženosti – vsi trenutno veljavni pravni akti FF so zapisani v moškem slovničnem spolu – izbere ženski slovnični spol. Ko se vzpostavi ravnotežje, se predlagani različici izbirata izmenično.«
- 2 Gl. npr. Kuhar, R., Antić Gaber, M., 2022: Women as a linguistic footnote. *Gender and Language*. <https://journal.equinoxpub.com/GL/announcement/view/289>.

»Pravna besedila so najbolj občutljiv in natančen del jezika. Zapovedovanje jezikovne rabe, ki ni domišljena in ki ni preišljena, v pravna besedila, ima lahko posledice, ki jih ne znamo predvideti. Mislim, da je bil osnovni namen dober, a izvedba zelo slaba.«³

Še bolj kritična je bila doc. dr. Saška Štumberger: »Uvajanje ženskega slovničnega spola za vse spole torej deluje izključevalno. Na jezikovni ravni se to kaže z izključevanjem moških članov skupine, izključevalen pa je bil tudi postopek odločanja na Filozofski fakulteti. Zato ne verjamem, da bodo take jezikovne spremembe prispevale k boljši družbi, nasprotno – v njih je vedno bolj prepoznavna težnja po izključevanju vseh, ki razmišljamo drugače od trenutnega razpoloženja odločevalcev.«⁴

Poleg kritičnih mnenj pa je bil sklep deležen tudi odobravanj, prof. dr. Rajko Muršič je na primer zapisal: »Gesto senata filozofske fakultete, katerega član sem bil do lanskega poletja, pozdravljam in podpiram. Zelo sem mu hvaležen, ker jo je utemeljil na načelu solidarnosti, ki ga danes žal rutinsko teptajo tako slabo informirani dobronamerneži kot medijski mrhovinarji. Solidarnost v jezikovnih praksah ne more in ne sme biti omejena zgolj na presojo in odločanje jezikoslovja oziroma jezikoslovcev in jezikoslovk, še manj na pravo oziroma pravnike in pravnice ter še najmanj na politiko oziroma politike in političarke, ampak je domena nas vseh, človeških bitij, ne glede na spol, v katerem govorimo in pišemo. In katera ustanova v tej državi, če ne prav filozofska fakulteta, nosilka humanistične in družboslovne vednosti, naj bi to udejanjila prva?«⁵

Navedena so le tri mnenja, vendar kljub maloštevilnosti dokaj natančno povzemajo obe nasprotujoči si stališči. V pričujočem članku je kot izhodišče razmišljanja zastavljeno vprašanje, katero izmed stališč je (gledano jezikoslovno) bolj smiselno oziroma katero je (strogo gledano) jezikoslovno in hkrati tudi širše družbeno sprejemljivo in kot tako vsaj delno zadosti novo postavljenim družbenim merilom.

3 <https://www.rtvsllo.si/slovenija/v-pravnih-aktih-filozofske-fakultete-je-moski-spol-zamenjal-zenski-spol/456433>.

4 <https://www.portalplus.si/2729/transspolnost-na-filofaksu/#>.

5 <https://www.dnevnik.si/1042824518>.

2. Jezikovna stališča

Razmišljanje je zastavljeno subjektivno, kar pomeni, da izraža predvsem avtoričino jezikovno stališče⁶ do problematike.

Jezikovna stališča namreč ne kažejo samo odnosa do jezika, temveč predvsem odnos do jezikovne skupnosti in govorcev določenega jezika oziroma varietete. Iz prevzetih ali naučenih stališč v največji meri izvirata tudi status in pomen jezika v družbi in pri posamezniku (Bitenc 2016: 61).

Ker je od sprejetja *Sklepa* minilo že več kot štiri leta, lahko najprej ugotovimo, da se negativne posledice, ki naj bi jih vnesel obravnavani sklep, večinoma niso uresničile. Kmalu po sprejetju so namreč nekateri menili, da bo sklep vnesel zmedo, spor med zaposlenimi.

»In kaj bo s sklepom, ki ga je sprejel Senat Filozofske fakultete? Bojim se, da bo imel predvsem negativne posledice: povečal bo zmedo na tem področju in dodatno sprl tam zaposlene kolegice (tudi tiste moškega spola). Na ta eksperiment zato gledam z grenkim priokusom.«⁷

Raba ženskega spola je v preteklih štirih letih v internih aktih postala ustaljena, nasprotovanj ali pozivov k ponovni uvedbi izključno moškega spola kot vključujočega vsaj v zadnjih dveh letih ni bilo. Razlogov za to je zagotovo več, od tega, da se nekaterim tovrstna tematika ne zdi vredna obravnave, do tega, da se je večina po vsej verjetnosti preprosto navadila na rabo ženskega spola kot vključujočega. Res pa je tudi, da je obravnavana raba omejena le na tiste interne dokumente, ki se nanašajo na splošno

6 Kritična analiza stališč do jezika ima namreč širši družbeni pomen, saj so odnosi ali stališča do jezika in sociokulturne norme del komunikacijske kompetence, kot take pa imajo torej velik vpliv na znotrajdružbene interakcije (reakcije) bodisi kot povzročitelj ali kot posledica. Sodobno jezikoslovje naj bi se povsem oddaljilo od predpostavke, da obstaja le en »pravilen« način govorjenja in pisanja slovenščine, ki je tako in tako, hote ali nehote, velikokrat odvisen od jezikoslovčevega »čuta«.

Razumevanje teorije stališč do jezika temelji na delu *Investigating Language Attitudes*. Avtorji so Peter Garrett, Nikolas Coupland in Angie Williams, delo je izšlo leta 2003 pri založbi University of Wales Press Cardiff.

Pri razumevanju teorije je bil v veliko pomoč tudi zbornik *The Languages of Nation*, ki je izšel leta 2012 pri založbi *Multilingual Matters*. Urednici sta Carol Percy in Mary Catherine Davidson.

Gl. tudi M. Bitenc (2016).

7 <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

na vse zaposlene oz. študente. V dokumentih, ki se nanašajo le na posameznika ali na določeno ožjo skupino, v kateri so posamezniki znani, se rabi ustrezni slovnični spol.

3. Zakaj je raba ženskega spola kot vključujočega ustrezna

Če zdaj preidemo k bolj subjektivni obravnavi (s stališča avtorice članka) rabe ženskega spola kot vključujočega, lahko navedemo naslednje ugotovitve:

- a) Sprva je bila tudi sama avtorica članka zadržana do uvajanja sprememb pri rabi ženskega spola kot vključujočega. Zakaj nekaj spreminjati, če pa je že ustaljeno, jasno, razumljivo vsem govorcem? Zakaj poseči v jedro slovničnega ustroja slovenščine? Nekateri nasprotniki sprejetja ženske oblike kot vključujoče so trdili, da gre za zelo radikalen poseg v jezik. Ob tem pa se seveda takoj zastavi vprašanje, kaj je pravzaprav tisto, kar je pri nekaterih sprožilo željo po spremembi. Pogosto citirano vprašanje senatorke FF, zakaj se kot ženska v pravnih dokumentih vedno nahaja le v opombi pod črto, je najbrž le povod, nikakor pa ne vzrok za spremembe. Če se nekateri govorniki in govornice v rabi lastnega jezika ne počutijo ustrezno nagovorjeni, če čutijo stisko, potem je dolžnost vseh, ne le jezikoslovcev, da se na to odzovejo. Jezik namreč ni le domena jezikoslovcev, pač pa nas vseh, vseh govorcev. Dolžnost predvsem jezikoslovcev je, da skušajo najti ustrezne rešitve. Po vsej verjetnosti pa rešitve, ki bi ustrezala vsem, nikoli ne bo mogoče najti. O iskanju rešitev, povezanih z najrazličnejšimi jezikoslovnimi vprašanji, je med drugimi pisal že Jakob Rigler (1971: 433, 462): »In kaj je optimalno? Za vsakega, ki je pisal o jeziku, nekaj drugega. Toporišič sam se je v razmeroma zelo kratkem obdobju že večkrat premislil. Torej so njegove prejšnje odločitve tudi neprimerne – in kdo bi garantiral, da so sedanje res optimalne?«
- b) Naslednje vprašanje, ki se je porodilo ob premišljevanju različnih možnih rešitev pri vključujoči rabi, je bilo povezano z iskanjem ustreznih, morda povsem novih (na novo oblikovanih) oblik. Slovenščina je izrazito spolski jezik. Poleg ženskega slovničnega spola pozna tudi

moškega in srednjega, spol pa izražajo samostalniki, pridevniki, zaimki in glagoli. Skratka, vprašanje, kako tvoriti čim bolj vključujoče besedilo, za slovenščino ni lahko. Kot eden prvih možnih odgovorov se je ponudila misel, da bi lahko hkrati uporabljali tako moški kot ženski spol. Ker pa uradovna in podobna besedila nemalokrat vsebujejo zapletene zveze stavkov z večdelnimi besednimi zvezami, je tovrstna rešitev vsaj iz jezikovnega zornega kota slaba.

Če za primer vzamemo preprost stavek:

- *Zaslužni redni profesor bo sam prinesel vsa potrebna potrdila*

in ga preoblikujemo tako, da bo vseboval tako ženske kot moške oblike, dobimo slovnično oziroma kohezivno dokaj obtežen stavek:

- *Zaslužni redni profesor/zaslužna redna profesorica bo sam/sama prinesel/prinesla vsa potrebna potrdila.*

S stališča razumevanja in razumljivosti je tak stavek neustrezen.

Naslednja možnost, ki je bila vsaj delno v uporabi že pred sklepom Senata FF o rabi ženskega spola kot vključujočega, je raba različnih ortografskih znamenj, predvsem podčrtaja.⁸ Žal pa lahko tudi ta možnost otežuje berljivost oziroma razumljivost:

- *Zaslužni_a redni_a profesor_ica bo sam_a prinesel_a vsa potrebna potrdila,*

zato prav tako ni najbolj ustrezna. Dodati je treba, da Jezikovna svetovalnica Inštituta Frana Ramovša nasprotno priporoča rabo podčrtaja in tako odsvetuje rabo drugih možnosti:⁹

8 K. Ahačič, 2018: »Eden od najvidnejših poskusov (neobvezne!) spolno vključujoče rabe v zadnjih letih je denimo uporaba podčrtaja (Obiskovalke_ci so se udeležile_i izleta), ki vključuje tudi željo tistih, ki bi radi v jezik vključili nebinarne oblike spolnih identitet (torej mimo delitve na ženski in moški spol).« <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

9 <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2247/pisanje-mo%C5%A1kih-in--%C5%BEenskih-oblik-in-uporaba-pod%C4%8Drtaja-za-izra%C5%BEanje-spolne-nebinarnosti>.

»Med zapisom s poševnico, oklepaji in podčrtaji je bistvena pomen-ska razlika: poševnice in oklepaji predvidevajo le dve spolni identiteti (ali moško ali žensko), s podčrtajem pa pisci zajamejo cel spekter različ-nih spolnih identitet. V slovenščini je možnost zapisa s podčrtaji sicer novost, vendar ni razloga, da bi jo že vnaprej označili za nesprejemljivo. Po mnenju tistih, ki novi izrazni način uveljavljajo, gre za edini način, ki vključuje celotno družbo. Zaradi praktičnosti se velja pri pisanju besedil zavedati tudi drugih jezikovnih možnosti, ki nam omogočajo, da se izo-gnemo ponavljajočemu navajanju moških in ženskih oblik.«

Zaradi omenjene otežene berljivosti in s tem okrnjene ravni razu-mljivosti se avtorici prispevka kljub priporočilom Jezikovne sveto-valnice raba tako podčrtaja kot drugih ortografskih znamenj ne zdi najustreznejša.

Poleg že omenjenih možnih vključujočih rab so še številne druge.¹⁰ Ob strani bomo pustili leksikalno feminizacijo¹¹ in se tako kot do se-daj dotaknili le skladenjske. Poleg vezane grafije in dvojnic poznamo vsaj še tri oblike rabe: ujemanje po bližini (npr. *Dijaki in dijakinje so končale s poukom* vs *Dijakinje in dijaki so končali s poukom*), alternaci-jo spolov (npr. *Dijaki so bili veseli konca pouka, saj se bodo lahko med prazniki končno odpočile in vsaj za nekaj časa pozabili na šolske obve-znosti*) in rabo večinskega spola (ki se ravna po številu predstavnikov in predstavnic posameznega spola).

Žal se pomanjkljivost pri večini postopkov kaže, kot je bilo že več-krat nakazano, prav na ravni razumljivosti oz. koherence, občasno pa tudi na ravni prezahtevne ali preobtežene tvorjenosti zaradi do-slednega upoštevanja rabe vseh spolov (npr. *sklep o zaposlitvi vršilca dolžnosti ravnatelja/vršilca dolžnosti ravnateljice/vršilke dolžnosti rav-nateljice/vršilke dolžnosti ravnatelja*), kar še dodatno otežuje koheren-co samega besedila.

10 Gl. tudi M. Smolej, 2022: Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminiza-cija. V: Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika.

11 Na ravni leksikalne feminizacije poznamo vsaj sedem različnih vrst: (1) rabo hi-storične oblike, (2) rabo sodobnih besedotvornih zakonitosti slovenskega jezika, (3) upoštevanje splošne oziroma ljudske rabe, (4) zamenjavo samostalnikov, (5) rabo tujk ali prevzetih besed, feminiziranih po besedotvornih postopkih izvornega jezika, (6) rabo neologizmov in nove grafije, (7) radikalno feminizacijo.

- c) Sama po sebi se torej kot rešitev ponuja naslednja možnost, in sicer radikalna feminizacija, ki je prisotna tako na leksikalni kot na skladenski ravni. Radikalna feminizacija pomeni rabo izključno ženskega spola. Seveda se ob tem zastavi vprašanje, ali je to optimalna rešitev. Problem radikalne feminizacije je njen nasprotni učinek (raba izključno enega spola). Če bi torej hoteli biti skrajno dosledni pri zahtevah feminizacije oz. inkluziji, bi morali poseči po postopkih tvorjenja novega spola, novih oblik, ki bi zaobjemale vse spole, oziroma po nespolni rabi jezika. To bi zagotovo pomenilo precejšen poseg v sistem slovenskega jezika oziroma je po vsej verjetnosti nemogoče. S stališča razumljivosti in želje po čim manjšem poseganju v sistem slovenskega jezika se torej kaže kot edina (trenutno) možna rešitev raba radikalne feminizacije, pri čemer je raba ženskega spola mišljena kot generična. Ženski spol je v slovenščini polno uporabljen, vse njegove oblike so ustaljene, kar pomeni, da za govorca v resnici ne predstavlja nikakršnega napora. Vse oblike ženskega spola govorec slovenščine osvoji spontano. Na tem mestu se sicer lahko pojavi očitok, da je ženski spol zaznamovan in da kot tak ni ustrezen za vključujočo rabo, vendar pa je za splošnega govorca zagotovo branje oziroma recepcija besedila, zapisanega le v ženski obliki, manj zahtevno kot pa razčlenjevanje vseh dvojnic ali zapisov z različnimi ortografskimi znamenji. Raba izključno ženskih oblik pravzaprav v ničemer ne posega v slovnični sistem slovenščine.¹² Tudi zaznamovanost se spremeni le delno, saj naj bi se (vsaj na FF) rabi ženskega in moškega spola menjavali na tri leta. Govorci smo prilagodljivi in učljivi.

Kot podvprašanje tretjega sklopa se postavlja tudi vprašanje, ali je jezik res živ organizem in ali imamo govorce sploh pravico posegati vanj. Ideja jezika kot živega organizma je v polnosti vzniknila v 19. stoletju in preživela vse do danes.¹³ Z obravnavanim mnenjem se le

12 Res je, da ne posega na slovnično raven, posega pa na raven diskurza.

13 Kot živ organizem je jezik v svoji poslanici omenjal npr. tudi predsednik Društva slovenskih pisateljev Ivo Svetina (2017): »Jezik je živ organizem. Rodi se, potuje skozi čase, se utruji, ostari, ni več gibčen, ne zmore več poimenovati in s tem udomačiti reči in pojavov, ki jih prej ni bilo. Zvezdni utrinki že milijone let bežijo prek nočnega neba, a šele takrat, ko se je človek ozrl v nebo in na široko odprl oči in usta, se mu je izvila, rodila, povila beseda: utrinek.«

stežka strinjamo. Jezik je namreč živ le toliko, kot je živ njegov govorec. Vitalnost jezika se odraža skozi življenje njegovih govorcev ali kot je zapisal M. Stabej (2018):

»Lahko življenje jezikovne in/ali narodne skupnosti povežemo z isto metaforo, nečim premočrtnim? Povežemo ga lahko z metaforo jezika kot živega organizma. Ta je stara stvar, dodobra stereotipizirana, in redko reflektirana. Če metaforo malce pretresemo (in razširimo), zaslutimo naslednje: metafora prekinja neposredno in nujno povezavo jezika z njegovimi govorkami in govorcami – kot da bi bili ti le neke vrste nosilci in nosilke v simbiozi z jezikom, le jezikovni habitat. In ko habitat premine, si jezik najde novega. In novega. In novega. Po tej logiki si pravzaprav jezik za svoj habitat oblikuje jezikovno skupnost; ta je sicer sestavljena iz ljudi, ki so umrljivi, a imajo reproduktivno moč in tako poskrbijo za fizično nadaljevanje jezikovnega habitata. Seveda se mora zato skupnost dojemati kot nekaj povezanega ter kontinuiranega – in jezik se ponudi kot navidezna povezovalna lastnost skupnosti, čeprav je po tej zarotniški hipotezi jezik pravzaprav sam razlog za oblikovanje skupnosti.«

Govorci in govorki torej lahko povsem mirno posegamo v jezik, ga spreminjamo in prilagajamo. Kot je bilo že napisano, poseganje v jezik, spreminjanje jezika je pravica vseh, ne le jezikoslovcev. Dolžnost jezikoslovcev je prisluhniti pozivom govorcev in govork, kadar se le-ti v lastnem jeziku ne počutijo več nagovorjeni.¹⁴

- č) Naslednje vprašanje, ki se zastavlja, je, ali je raba ženskega spola kot vključujočega res poseg, ki ga iz zgodovine slovenskega jezika ne poznamo. Tu ni mišljena vključujoča raba na ravni spolskosti, pač pa zgolj poseg, ki skuša spremeniti uveljavljeno rabo in se z novo rabo približati določeni skupnosti govorcev oziroma celo umetno zapovedati spremenjeno rabo. Če pogledamo v 19. stoletje (pa tudi prvo polovico 20. stoletja), lahko vidimo, da je predvsem zaradi težnje po slavizaciji tako na ravni leksike in morfologije kot na ravni skladnje

¹⁴ »Reševati pa moramo stvari seveda tako, da te rešitve jeziku (ne njegovemu posameznemu uporabniku, po možnosti polnemu predsodkov) ustrezajo čim bolj.« (Toporišič 2007: 133.)

prihajalo do precejšnjih »umetnih« posegov v jezik. Danes se jih govorci in govorce ne zavedamo več, saj smo se jih navadili.

Eden vidnejših posegov na ravni skladnje je normiranje besednega reda. Navedli bomo le en primer, in sicer kot ilustracijo vidnejšega, umetnega posega v jezik, ki je ostal v rabi vse do danes. V zavesti govorcev ta »poseg« ni ostal, saj so (smo) se na predpisano oziroma kodificirano normo privadili, čeprav je v nasprotju z jezikovnim čutom večine govorcev slovenskega jezika (izjema so predvsem govorci iz vzhodnega dela Slovenije).

A. Janežič (1854: 168) je v svoji slovnici »predpisal« besedni red, po katerem naj naslonka, če poenostavimo, ne bi stala na prvem mestu. Razlog za to je predvsem zблиževanje s preostalim slovanskim svetom (slavizacija).

»Zoper to pravilo,¹⁵ ki je poterjeno po rabi vseh drugih slovanskih narečij, vedno še pogosto grešimo; bodimo torej pazni v stavi brezna-glasnic, in zasuknimo se tudi v tej reči na pravo pot; le resne volje je treba, pa bode odpravljena tudi ta napaka, ki v naši pisavi toliko mrzi drugim Slovenom.«

Posegi v jezik, ki so bili v nasprotju z jezikovnim čutom govorcev, so bili pogosti tudi po letu 1945, takrat predvsem zaradi težnje po (jugo)slavizaciji.¹⁶

Gledano zgodovinsko je slovenščina kljub številnim posegom v jezikovni sistem obstala, govorci so jo in jo še sedaj večje uporabljajo. Ob tem je nujno dodati, da vsekakor živimo v času, ko se je sodobna jezikoslovna stroka od enovariantnega predpisovanja (brez upoštevanja dejanske rabe) povsem odmaknila (ostaja pa na ulici, v šolah, medijih itn.). V ospredju sta poudarjanje enakopravnosti različnih variant in nujnost opisa vsake izmed njih. Opaziti pa je, da se morda pogled jezikoslovca pomika v drugo skrajnost, ki prav tako ne podaja roke vsem govorcem določenega jezika.

15 Pravilo, po katerem naslonka (breznaglasnica) ne sme stati na začetnem mestu stavka.

16 Gl. npr. Janez Dular, 1975: Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. Stoletja. Jezik in slovstvo. 20/8. str. 241–249.

4. Anormativizem in možnost izbire

Živimo v času anormativizma, ki naj bi govorcju puščal možnost izbire rabe tiste oblike (kateregakoli jezikovnega elementa), ki najbolje ustreza njegovim jezikovnim in drugim stališčem. Navsezadnje pa je čas tisti, ki pokaže, ali je bila določena izbira ustrezna ali ne. Morda je bila ustrezna le za neko obdobje, zato so jo naslednje generacije zavrgle ali preoblikovale.

Vsekakor je pri vsaki odločitvi, vsaki izbiri prisoten tudi dvom. Morda se pojavi celo strah. Kot je zapisal M. Stabej (2019):

»Kaj je jezikovni strah? To je strah, da bi lahko z neustrezno, nepravilno rabo jezika jeziku in skupnosti škodovali, ju slabili, slabšali in uničevali. Ta strah – in tu imamo slovensko govoreči bogate izkušnje – ima za posledico pojav, ki je vsaj na prvi pogled za jezik in jezikovno skupnost mnogo nevarnejši – da se govorce in govorce vsaj v nekaterih govornih položajih raje odločajo za izbiro kakega drugega jezika. Ali poleg nepotrebnega strahu obstaja tudi potrebnii strah? Strah je v vsakem primeru obremenjujoče čustvo, ki hromi človekovo konstruktivno usmerjenost in dejavnost; tudi zaskrbljenost je le malo boljša. Previdnost in odgovornost pa sta pozitivneje usmerjeni kategoriji. Kdaj v jezikovni rabi je previdnost potrebna in občutek za odgovornost smiseln? Po eni strani je odgovorov toliko, kot je govork in govorcev. Po drugi strani pa se v tem spoznanju razkrije tudi temeljni skupni imenovalec: previdnost in odgovornost sta različno odmerjena pri vsaki posamezni govorni dejavnosti vsakega posameznika in posameznice. Pri tem imamo ljudje do predmeta in namere jezikovne previdnosti in odgovornosti zelo različne odnose, pa tudi zelo različne pragove občutljivosti.«

Kot zaključno misel, ki bi povzemala vse napisano, bomo navedli ključno pravilo francoske inkluzivne slovnice *Manuel de grammaire non sexiste et inclusive* (2018). Glavno vodilo te slovnice se kaže kot nenehno poudarjanje, da ne želi biti zavezujoče predpisujoča oziroma da ne uvaja ali opisuje jezikovnih oblik, ki so »pravilne«. Izbira ustrezne rabe je prepuščena posamezniku oz. kolektivu, ki izhaja iz mnenja vseh oz. večine.

»V nasprotju s standardno slovnico inkluzivna slovnica ne vsiljuje rabe, ki je pravilna. Spodbuja k razmišljanju in sprejema različne vrste feminizacije, ki temeljijo na subjektivni izbiri.« (Lessard, Zaccour 2018: 32.)

Prav tako je vseskozi izpostavljena misel (2018: 9–34), da se mora tudi na ravni organizacij, podjetij, kjer je zaposleno večje število ljudi, pri rabi spola ves čas opirati na izbiro, ki so jo večinsko sprejeli vsi zaposleni (ne glede na hierarhijo). Pri sprejemanju skupne (uradne) rabe mora sodelovati prav vsak zaposleni. Tudi ko gre za uradne ali uradovalne dokumente, inkluzivna slovnica svetuje rabo, ki najbolj in najustrezneje predstavlja ideologijo posamezne organizacije.¹⁷ Naj bo torej še enkrat izpostavljeno, da je temelj svobodno odločanje o ustrezni rabi katerega koli jezikovnega sredstva, katerekoli slovnične oblike itd. Skupna norma je sicer dobrodošla, ni pa zavezujoča oziroma se vsak posameznik odloča, ali jo bo zavrgel, modificiral ali polno sprejel. To velja na vseh socialnozvrstnih in funkcijskih ravneh rabe jezika. Seveda se pri tem odpirajo številna vprašanja, ki so povezana tako z rabo uradnega in državnega jezika kot tudi učnega jezika.

5. Sklep

Kot sklep bomo povzeli bistvene ugotovitve pričujočega prispevka: 1) Če se nekateri govorci in govorke v rabi lastnega jezika ne počutijo ustrezno nagovorjeni, potem je dolžnost vseh, da se na to odzovejo oziroma odzovemo. Jezik namreč ni le domena jezikoslovcev, pač pa vseh govorcev. Dolžnost predvsem jezikoslovcev pa je, da skušajo najti ustrezne rešitve. 2) Raba ženskega spola je v slovenskem jeziku polno razvita, govorci in govorke jo spontano uporabljajo, zato pri rabi ženskega spola kot vključujočega ne gre za grob poseg v sistem slovenskega jezika. 3) Raba najrazličnejših drugih rešitev za vključujočo rabo, kot so dvojnice, in raba najrazličnejših ortografskih znamenj (npr. pomišljaja) nista najustreznejši, saj vplivata na raven razumljivosti oziroma koherence. 4) Umetnih posegov v jezik je bilo v zgodovini slovenskega jezika zelo veliko, v zavesti večine govorcev tovrstni posegi niso ohranjeni oziroma vsaj niso v ospredju. 5) Izbira ustrezne rabe je prepuščena posamezniku oziroma kolektivu in izhaja iz mnenja vseh oziroma večine.

17 Tudi M. Smolej, 2022: *Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminizacija. V: Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika.*

Literatura in viri

Ahačič, Kozma. 2018. *Janez Novak, študentka slovenščine*. <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

Après l'écriture, la grammaire « inclusive ». *Le Monde*. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/education/article/2017/11/08/apres-l-ecriture-la-grammaire-inclusive_5211949_1473685. 10. 9. 2018.

Bitenc, Maja. 2016. *Z jezikom na poti med Idrijskim in Ljubljano*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Dular, Janez. 1975. Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. Stoletja. *Jezik in slovstvo*, 20/8: 241–249.

Egalité femmes-hommes : l'écriture dite « inclusive », sujet qui divise. *Le Monde*. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/societe/article/2017/10/07/egalite-femmes-hommes-l-ecriture-dite-inclusive-un-sujet-qui-divise_5197770_3224, 10. 9. 2018.

Garrett, Peter, Coupland, Nikolas, Williams, Angie. 2003. *Investigating Language Attitudes. Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Wales: UWP.

Granič, Jagoda, ur. 2009. *Jezična politika i jezična stvarnost*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Kuhar, Roman, Antić Gaber, Milica, 2022. Women as a linguistic footnote. *Gender and Language*. <https://journal.equinoxpub.com/GL/announcement/view/289>.

L'Académie française met en garde contre le « péril mortel » de l'écriture inclusive. *Le Monde*. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/societe/article/2017/10/26/l-academie-francaise-met-en-garde-contre-le-peril-mortel-de-l-ecriture-inclusive_5206492_3224, 10. 9. 2018.

Lessard, Michaël, Zaccour, Suzanne. 2018. *Manuel de grammaire non sexiste et inclusive. Le masculin ne l'importe plus!* Pariz: Syllepse.

Percy, Carol, Davidson, Mary Catherine, ur. 2012. *The Languages of nation. Attitudes and Norms*. Bristol: Multilingual Matters.

Pohlin, Marko. 2003. *Kraynska grammatika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Rochefort, Florence. 2018. *Histoire mondiale des féminismes. Que sais-je?* Pariz: Humensis.

Pisanje moških in ženskih oblik in uporaba podčrtaja za izražanje »spolne nebinarnosti«. Jezikovna svetovalnica. Dostopno na naslovu: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2247/pisanje-mo%C5%A1kih-in-%C5%BEenskih-oblik-in-uporaba-pod%C4%8Drtaja-za-izra%C5%BEanje-spolne-nebinarnosti>.

Pourquoi l'écriture inclusive est exclusivement idéologique. Causeur. Dostopno na naslovu: <https://www.causeur.fr/ecriture-inclusive-feminisme-ideologie-francais-149732>, 10. 9. 2018.

Smolej, Mojca. 2016. Stališča do jezika. Primer vodilnega jezikoslovca in splošnih govorcev. V: *Obdobja 35: Toporišičeva obdobja* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Smolej, Mojca. 2022. Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminizacija. V: *Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Stabej, Marko. 2018. Slovenska jezikovna skupnost 1918: Obredi ob prehodu. V: *1918 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 54. SSJLK (ur. Mojca Smolej). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 20–28.

Stabej, Marko. 2019. Slovenščina: zorenje jezikovne skupnosti 1919–2019. V: *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 55. SSJLK (ur. Mojca Smolej). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 31–38.

Štumberger, Saška. 2018. Transspolnost na »filofaksu«: Študentka Janez Novak, padli ste na izpitu pri profesorici Božo Repe! Dostopno na naslovu: <https://www.portalplus.si/2729/transspolnost-na-filofaksu/#>.

Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Toporišič, Jože. 2007. *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.

Yaguello, Marina. 2014. *Les mots ont un sexe*. Pariz: Points.

Yaguello, Marina. 2018. *Les mots et les femmes*. Pariz: Payots.

Zorčič, Sabina. 2017. Jezik in neoliberalizem. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*, 11: 3–18.